

Matisz László A KÖZÖSSÉGTEREMTŐ ERŐ VONZÁSÁBAN . . . Beszélgetés Borbély Mihállal

Egy sokoldalú művész illetően szinte megkerülhetetlen kérdés, hogy mi lehet a fő irány; nemcsak azért mert kíváncsiak vagyunk, hogy közönségként vajon mikor lehetünk részesei a legerősebb késztetésből fakadó produkciónak, hanem mert a némiképp eltérő irányok, különböző alkotói módszert, vagy viszonyulást is sejtetnek . . .

. . . igen, gyakran változik a fő irány, azaz zenei irányzat – ismeri el Borbély Mihály –, de mindig azokat az embereket, és azt a műfajt kell tiszteletben tartanom, akikkel, amivel dolgom van. Például, ha a Vujicsics zenekarral muzsikálok, hagyományos módon játszunk a népzénét (bár kissé újraértelmezve, hisz 2011-et írunk), és ilyenkor a jazz fel sem merül. Sőt, nagyon tudok örülni annak, hogy vissza tudom fogni magamban a kortárszenét és a jazzt. Sok dologtól függ, hogy éppen mely műfaj van nálam előtérben, sokszor magam sem tudom eldönteni, de boldog vagyok, hogy ilyen zenék között zajlik az életem.

Egyébként a mai napig kutatom a saját zenei késztéseimben – folytatja Misi –, hogy mi, honnan jöhetett. Az improvizatív zenében elmélyedve, például ha Lukács Miklóssal, vagy Binder Károllyal duóban játszunk, vagyis amikor a legnagyobb tere van a szabadságnak, akkor sem tagadhatnék le bizonyos korlátokat, vagy inkább determináltságot. Ugyanakkor ennek az ellenkezőjét is gyakran tapasztalom; például autentikus népzénét játszva a szabadságot, illetve annak meglepően széles perspektíváját. Számomra ezek szélsőséges helyzetek, melyeket igyekszem a lehető legteljesebb jelenléttel megélni; akkor is, amikor komponálok, de akkor is, amikor vendégként veszek részt egy produkcióban. A szabadság és a kötöttség egyensúlya az egyik legfontosabb dolog nekem a zenében – ahogy ez Bachnál vagy Bartóknál is megfigyelhető.

A külső impulzusokat firtató közvetésemre Misi így válaszolt: Pomázon nőttek fel, ahol a soknemzetiségű kulturális hatás letagadhatatlanul erős volt számomra. A nemzetiségi népzene szinte állandóan szólt valahol, amit később már magam is játszottam. Nem tagadom, a hetvenes évek elejétől az aktuális rockzene is elemi erővel hatott rám, és főleg a magyar zenekarok – mint az Illés, az Omega, az LGT, később a Syri-us –, melyekhez több közöm volt, mint a világhírű külföldiekhez. A hatás jelentőségét igazolja, hogy terveztünk egy lemezt, Hungarian Song Book címmel, mely az említett zenekarok nevével fémjelzett korszak rockzenéjét dolgozná fel, persze a mostani értelmezésünk szerint.

Végül a jazz is bekerült a látókörömbe, egy Vujicsics együttesbeli barátomtól kölcsönkaptam Charlie Parker-lemez által, és a mai napig felejthetetlen hatás, amikor először hallgattam Coltrene első, freebe hajló korszakának felvételeit, vagy Szabados zenéjét élőben.

Miután Borbély Misi ennyi műfajt és zenei irányzatot hozott szóba, izgatni kezdett a kérdés: lehet-e az ő szemszögéből mindezeknek egyfajta közös nevezője, egylényegű szellemi állandója . . .

Esztétikailag nem tudnám meghatározni – mondja Misi –, de a kissé elcsépeltnek tűnő „közösségteremtő élmény” mindenképpen ilyen; bár ezt a meghatározást inkább a népzénevel összefüggésben használják, én minden műfaj, még a klasszikus zene vonatkozásában is fontosnak érzem. Mert ennek tükrében a zenekari közösségen túl, világnézeti, érzelmi, értékrendbeli közösségekről ugyanolyan súllyal beszélhetünk – teszi hozzá. Nem ritkán utasítottam vissza olyan felkérést, amelyben ennek a hiányától tartottam; például az egyik, valaha élt legnagyobb magyar nagybögős zenekari tagságra szóló meghívását emiatt nem tudtam elfogadni. Tudniillik azért csinálok zenét, mert egyfelől belehalnék, ha nem tenném, másfelől pedig olyan közösségbe vágyom – és most a zenész kollégáimra, barátaimra gondolok –, akikkel minden nehézséget képesek vagyunk áthidalni. A személyes késztetéseimtől, könnyű és komoly műfajoktól, továbbá bármiféle intellektuális hozzáállástól is függetlenül, a közösségteremtő erő a zene egyik legfontosabb feladata – összegezte mondandóját Misi, s még hozzáfűzte: az a meglepő, hogy ez az erő a hangfelvételeket hallgatva, illetve azok által is hat.

A művészetet, a zenét illetően szinte biztos, hogy nem lehet kizárólag intellektuálisan, mintegy kiagyálva létrehozni, vagyis fokozott jelentősége van a motívum (sőt, gondolat) megtalálásnak, azaz a rögtönzésnek. Borbély Misiről tudjuk, hogy munkáinak fontos része a szabad improvizáció által létrehozott zene is. Ez utóbbi alkotói módszer jövőbeni perspektíváiról kérdeztem őt. Tehát a kérdés: kitalálni vagy megtalálni kell-e a zenét?

Viszonylag nem túl régóta (talán 8-10 éve) érzem úgy, hogy képes lennék órákon át, akár közönség előtt is szabadon rögtönözni – kezdi válaszát. A legfontosabb klasszikus zenéket hallgatva is bizonyos, hogy egyes részleteit improvizatív módon alkotta meg a mű szerzője. A szigorú szerkezetek közepette is gyakran hallható az improvizatív elem, a több száz évvel ezelőtt keletkezett mestermunkáktól Bartókig. Bachról el tudom képzelni, hogy jobbakat improvizált, mint amiket írt. Ugyanakkor a mai szabad improvizációt illetően is nagyon fontosnak tartom, hogy ne legyen parttalan és kaotikus, vagyis derengjen a zene hátterében valami letisztult, belső rend. Tulajdonképpen most ugyanazt a már említett jellemzőt mondhatnám, amit a népzénevel kapcsolatban is megjegyeztem: az értékrendből, a kor jellegzetességeiből, egyszóval a szellemiségből adódó kötöttség és a teljes szabadság együtt, illetve ezek adekvát aránya jelenti a zene igazi minőségét. Nem jó, ha egyik vagy másik túlsúlyba kerül – hasonlóan, mint az érzelem és az értelem viszonyában –, vagyis ezek harmóniában kell, hogy maradjanak.